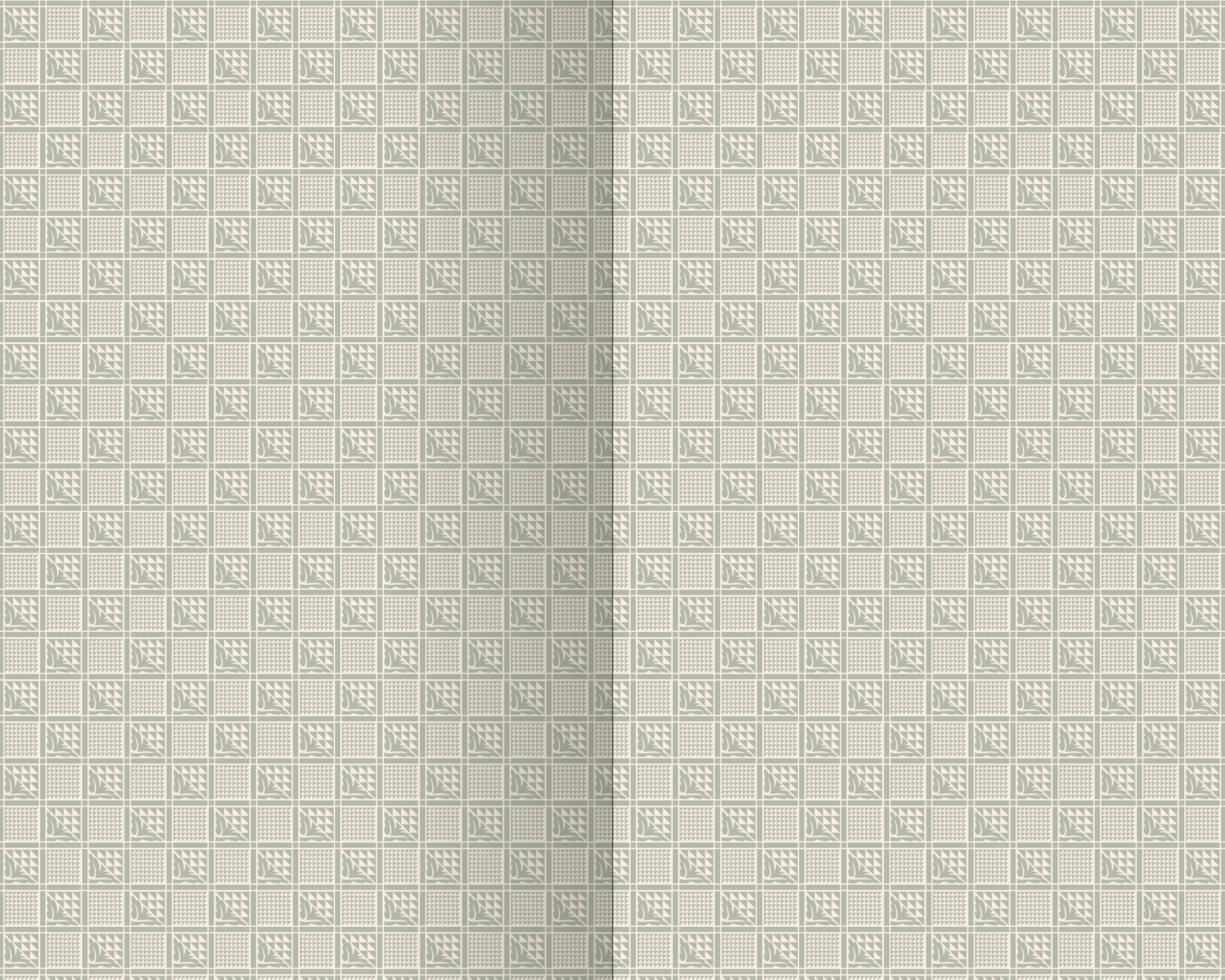

Микола Міхновський

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

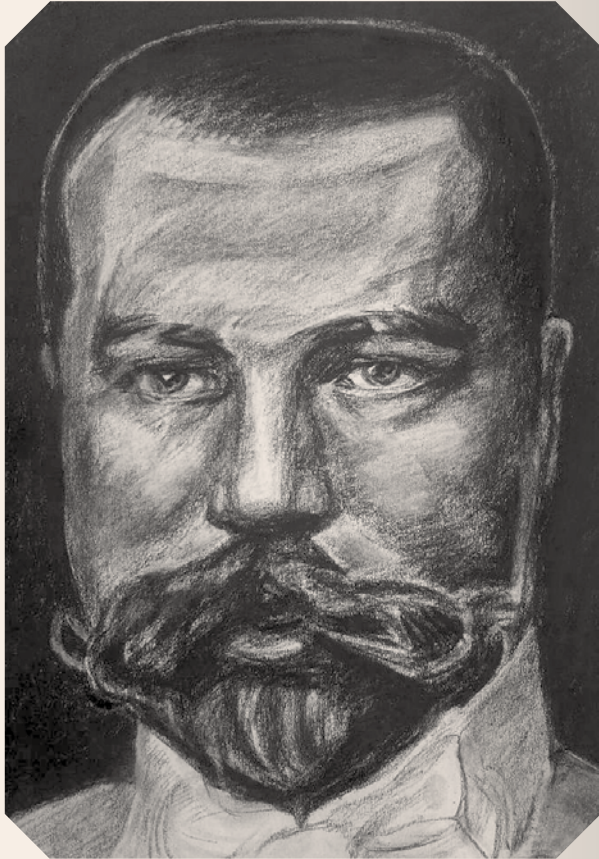
• 1900 •

*Коли воювати, треба знати, за що ми воюємо.
Сьогодні перед нами у всій великості засіяв
ідеал волі рідного народу, ідеал воскресіння,
одної великої нероздільної України.*

Микола МІХНОВСЬКИЙ

Микола Міхновський

Дмитро Бур'ян, «Батько нації»

Серія «Державна традиція»

Книга I

Микола Міхновський

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Редактор-упорядник

Роман Коваль

Київ

НАШ ФОРМАТ

2023

УДК 821.161.2-92:329.17РУП(477)
М69

*Рекомендовано Історичним клубом «Холодний Яр» для вивчення
у вищих та середніх навчальних закладах не лише України,
а й інших культурних країн.*

Міхновський Микола
М69 Самостійна Україна / упорядник Роман Коваль. — Київ :
Наш Формат, 2023. — 64 с. : іл. — Серія «Державна традиція».
ISBN 978-617-8120-39-9

«Самостійна Україна» — головний твір ідеолога державної самостійності України адвоката Миколи Міхновського. Ця праця, виголошена в лютому 1900 року як програма першої української політичної самостійницької організації — Революційної української партії, стала програмою дій для цілого покоління, яке в 1917 році підняло жовто-блакитне знамено Української революції. «Самостійна Україна» Миколи Міхновського запалила національне багаття в душах мільйонів українців, виплекала героїчних нащадків, борців за Українську державу.

«Самостійна Україна» стала програмою не тільки для покоління початку ХХ ст., а й для всіх наступних поколінь українського народу, бо переконливо і яскраво довела юридичне й духовне право українців на власну державність.

Цією працею надихалися вояки Українських січових стрільців, Української галицької армії, Армії Української Народної Республіки, «Карпатської Січі» в 1939 році, члени Організації українських націоналістів, воїни Української повстанської армії та військовослужбовці нинішньої України, в якій точиться війна. Усі вони усвідомлювали, що Україна — це не уламок самодержавної Росії чи СРСР, у чому століттями намагалася переконати брехлива російська пропаганда, а могутня і красива нація, яка бореться за національне визволення з часів гетьмана України Богдана Хмельницького, тобто вже понад 350 років.

УДК 821.161.2-92:329.17РУП(477)

ISBN 978-617-8120-39-9

© Максим Коляденко, автор ідеї, 2023
© Роман Коваль, автор-упорядник,
передмова, примітки, 2023
© Микола Бабічев, дизайн, 2023

З М І С Т

<i>Роман Коваль, Юрій Юзич</i> Коротка біографія Миколи Міхновського	7
<i>Роман Коваль</i> Герой, що не зміг врятувати Батьківщину	12
<i>Максим Коляденко</i> Думки сучасників про Міхновського та його «Самостійну Україну»	20
<i>Микола Міхновський</i> Відкритий лист РУП до міністра внутрішніх справ Російської імперії Дмитра Сіпягіна	28
<i>Микола Міхновський</i> Справа української інтелігенції в програмі Української народної партії (фрагмент)	34
<i>Микола Міхновський</i> Самостійна Україна	37

Коротка біографія Миколи Міхновського

МІХНОВСЬКИЙ Микола Іванович
19/31.03.1873, с. Турівка Прилуцького пов.
Полтавської губ., тепер Броварського р-ну
Київської обл. — 3.05.1924, Київ

Державний, військовий і громадсько-політичний діяч, адвокат, публіцист, педагог, видавець, меценат; співзасновник Української народної партії (1902), співвидавець і співредактор газети «Хлібороб» (Лубни, 1905), редактор газети «Запоріжжя» (Катеринослав, 23.03.1906) та газети «Слобожанщина» (Харків, 03.1906), співорганізатор і член правління Товариства «Родина» (Харків, 1906–1910), уповноважений Товариства взаємного кредиту дрібних промисловців у (Харків, 1909–1910), голова ради 3-го Харківського товариства взаємного кредиту (1912), гласний Харківської міської думи (1912–1914), голова Українського відділу Харківської громадської бібліотеки (1906, 1909–1912),

член Ради і заступник голови Українського т-ва ім. Григорія Квітки-Основ'яненка (Харків, 1912–1913), видавець української газети «Сніп» (1912), начальник юридичної групи Київської військової округи (роки Першої світової війни), секретар 1-го Військового (підготовчого) віча (Київ, 6.03.1917) та 2-го Українського військового установчого віча (Київ, 9.03.1917), секретар Організаційного комітету з формування українського національного війська, голова Товариства ім. гетьмана Павла Полуботка (з 03.1917), член Центральної Ради (з 04.1917) та УГВК (з 05.1917), мировий суддя в с. Попівці Пирятинського пов. (тепер с. Вознесенське Броварського р-ну Київської обл.; поч. 1918), член Генеральної управи Демократично-хліборобської партії (1918), викладач курсів перепідготовки вчителів для грецьких і українських шкіл (Сочі, 1920), викладач історії, української мови та літератури Кубансько-Чорноморського українського педагогічного технікуму (станція Полтавська, Кубань, з 1.01.1920), директор Кубансько-Чорноморського українського педагогічного технікуму (1.09.1922–24.09.1923), лектор української літератури на Катеринодарських учительських курсах (літо 1923), викладач української літератури Краснодарського інституту (09.1923); звання — поручник російської армії.

Політично-агітаційна Секція ч. 14.

КАТЕХІЗМ УКРАЇНЦЯ.

Національні Заповіді.

I. Одна, єдина, неподільна від Карпатів аж до Кавказу самостійна, вільна, демократична Україна—Республіка—оце національний всеукраїнський ідеал. Нехай кожна українська дитина пам'ятає, що вона народилася на світ на те, щоб здійснити цей ідеал.	V. Шануй діячів рідного краю, пенавидь його ворогів, — зневажай перетвертнів - відступників і добре буде цілому твоєму народові і тобі.
	VI. Не вбивай Україну своєю байдужністю до всенародних інтересів.
	VII. Не зробиш ренегатом-

Походив зі стародавнього шляхетського козацького українського роду. Автор твору «Самостійна Україна» (1900), у якому сформулював необхідність здобуття Української держави. Автор проекту першої у XX ст. Конституції України. Автор «Катехизису українця» («10 заповідей УНП», 1902). Ідеолог збройної боротьби проти російського самодержавства.

Учасник урочистостей, присвячених відкриттю в Полтаві пам'ятника Іванові Котляревському (08.1903). Співорганізатор (і головний доповідач) Шевченківського вечора в Малому театрі м. Харкова (18.03.1909), збір з якого спрямовано

на побудову пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві. Співорганізатор (і головний доповідач) вшанування пам'яті Тараса Шевченка (10.03.1911) в Оперному театрі комерційного клубу (тепер Харківська обласна філармонія) — з нагоди 50-ліття смерті великого поета.

Член комісії з побудови пам'ятників Тарасові Шевченку, Григорію Квітці-Основ'яненку та Миколі Лисенку (1912). Член українського спортивного товариства «Сокіл-Батько» (з 11.07.1912). Учасник VI Всеслов'янського сокільського здвигу в Празі у складі української делегації зі Львова (29.06.–1.07.1912). Жертводавець січово-сокільського руху. Склав даток і допоміг зібрати в Харкові кошти на будівництво першого українського стадіону («спортової площі» «Сокола-Батька» у Львові). Учасник Шевченківського січово-стрілецького здвигу у Львові (06.1914).

Автор першої від часу скасування Запорозької Січі відозви до українського війська (9.03.1917 за ст. ст.). Ініціатор та організатор Військово-політичного клубу ім. Наказного гетьмана Павла Полуботка; Українського охочекомонного полку ім. гетьмана Богдана Хмельницького (9.03.1917).

Ініціатор і співорганізатор 1-го Всеукраїнського військового з'їзду, який виділив зі свого складу першу верховну владу для новоствореного

українського війська — Український військовий генеральний комітет.

Ініціатор створення 2-го Українського пішого полку ім. наказного гетьмана Павла Полуботка. Ідейний провідник полуботківського виступу (поч. липня 1917).

Автор багатьох публікацій, які інколи писав під псевдонімами «Лівобічний», «Виборець з Полтавщини» та ін.

Головна праця Миколи Міхновського «Самостійна Україна» вперше вийшла 1900 року у Львові. Подальші перевидання цієї книги аж до 1991 року відбувалися лише за кордоном зусиллями української діаспори. Москва робила все можливе, щоб світ «Самостійної України» не побачив.

У добу Советського Союзу твори Миколи Міхновського були заборонені.

Роман КОВАЛЬ, Юрій ЮЗИЧ

Герой, що не зміг врятувати Батьківщину

Уже з юнацьких літ Микола Міхновський задумувався над питаннями: «На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші витрачає на користь російської нації, плекаючи і підтримуючи науку, літературу, промисловість... і, нарешті, найголовніше: чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони?..»

Не дивно, що вже дев'ятнадцятилітнім Микола Міхновський вступає до щойно створеного нелегального Братства тарасівців, енергійно розбудовує його найчисленнішу групу — київську, розробляє основні теоретичні та організаційні засади братства, яке вже тоді, у 1892 році, стало на шлях боротьби за «повну автономію України»...

У січні 1898 року Міхновський переїжджає до Харкова, де відкриває власну адвокатську

контору. У січні 1900 року бере участь у створенні першої української політичної самостійницької організації — Революційної української партії, організовує в Харкові установчий з'їзд, пише програму РУП, яку видає окремою книжечкою під назвою «Самостійна Україна».

«Наш нарід перебуває у становищі зрабованої нації», — констатує Міхновський. Виникає питання, каже він, чи національне визволення можливе для українського народу, який і досі переживає «довгий і важкий антракт» у своїй історії, коли українцеві й далі «невільно признаватися до своєї національності, коли любити Вітчизну рівнозначно, що бути державним зрадником». Невже «придбане кривдою» за давністю злочину набуло «законного» нового власника? Невже «над нами висить чорний стяг, а на ньому написано: “Смерть політична, смерть культурна для української нації”»?

Як відповідь на ці страшні запитання Микола Міхновський рішуче піднімає жовто-блакитний прапор, на якому виклично пише великими літерами: «Одна, єдина, неподільна, вільна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі». Це гасло Міхновський публічно виголосив у березні 1900 року під час вшанування пам'яті Тараса Шевченка в Полтаві та Харкові.

Відносини до війни.

ПРОМОВА

Підпоручика Миколи МІХНОВСЬКОГО,

ВИГОЛОШЕНА

на першому Українському військовому з'їзді у
Київі—6 травня 1917 р.

Видання Військового Товариства ім. Павла Полуботка.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Друкарня Т-ва „Час“ у Київі.
1917.

Минуло 17 років, і мрії раптом набули реальних обрисів: прогриміла Лютнева революція, і корона російського самодержавства закотилася в музейні сховища. Вікові пута спали, і до українців несподівано усміхнулась воля.

Немає змоги оповісти сьогодні про величезну роботу, яку провів Микола Міхновський, організовуючи українську армію. Скажемо лише, що у співпраці з Військовим клубом ім. гетьмана Павла Полуботка та Братством самостійників він творить два перші полки української армії — ім. гетьмана Богдана Хмельницького та ім. гетьмана Павла Полуботка, друкує десятки тисяч летючок зі зверненням до військових-українців формувати національні частини для боротьби за Самостійну Україну, організовує багатолюдні зібрання військових-українців, зокрема історичний Перший всеукраїнський військовий з'їзд.

Українське вояцтво з ентузіазмом відгукнулось на ідеї Миколи Міхновського: воно виявляло готовність зі зброєю в руках здобути незалежність Батьківщині.

«Коли воювати, — виголошував із трибуни Микола Міхновський, — треба знати, за що ми воюємо. Сьогодні перед нами у всій великості засіяв ідеал волі рідного народу, ідеал воскресіння, одної великої нероздільної України від Дону по Сян».

ПОСТАНОВИ

першого

Українського Військового З'їзду

5, 6, 7 и 8 травня (мая) 1917 р.
у Києві

Васильків, друкарня Рейнгольда.
1917 р.

Потім була спроба співпраці з гетьманом Павлом Скоропадським. Гетьманові імпонували антисоціалістичні погляди Міхновського і визнання ним приватної власності на землю. Не забув гетьман і того промовистого випадку, коли — ще в часи його командування корпусом — до нього з'явилися два офіцери, помічники Міхновського, Віктор Павелко і Григорій Лук'янов, і запропонували від імені Військового клубу ім. Павла Полуботка «прийняти командування всіма українськими частинами». У «Спогадах» Скоропадський зазначав, що обидва офіцери обожнювали Миколу Міхновського і вважали його «майбутнім українським Бісмарком».

Але протигетьманське повстання і наступне зречення Павла Скоропадського відкрили шляхи кривавій російській повені: 1919-й став роком, коли Красна та Добровольча армії нестримним потоком залили Україну.

Впали герої національної революції Петро Болбочан, Василь Чучупак, Ларіон Загородній, Мефодій Голик-Залізник, Іван Луценко, доктор Гелев, брати та сестра Соколовські. Сиділи по тюрмах Андрій Гулий-Гуленко, отамани Чорний-Куред, Іван Нагірний-Савченко, Юрій Горліс-Горський. На еміграцію від червоного режиму втекли Павло Скоропадський, Симон Петлюра,

Михайло Омелянович-Павленко, Іван Полтавець-Остряниця, Іван Лютий-Лютенко. З таборів інтернованих у Польщі та Румунії розсіювалися по світах тисячі українських революціонерів.

Десь у лісах Черкащини ще огризались рештки загонів Чорного Ворона, Садового, Шпильового, Коваленка, братів Блажевських, лісовими стежками Волині рейдували терористичні групи отамана Петра Філоненка, а на Поділлі з'являлись боївки Якова Орла-Гальчевського. Але це вже були відділи помсти, а не легіони борців за українську державність.

Микола Міхновський пішов з арени бойових дій, поселився на Кубані та вчителював. Врешті, після майже п'ятилітньої відсутності, повернувся до окупованого більшовиками Києва.

Можна здогадатися про його психічний стан, коли він побачив, як на українському обійсті впевнено хазяйнує ворог. Невдовзі чекісти викликають його на допит до Київського ГПУ і ставлять перед вибором: або співпраця з російським окупаційним режимом, або арешт та катування.

І Микола Міхновський ухвалює останнє в житті рішення.

Тепла і для когось романтична ніч із 2 на 3 травня 1924 року стала останньою для нього. Зранку в садібі давнього друга Володимира Шемета

його діти, вийшовши в сад на ранкову руханку, знайшли тіло Миколи Міхновського. Величезне, майже двометрове, з неприродно зігнутою шиєю та схиленою головою, воно важко висіло на гілці старої яблуні.

Це був не розпачливий вчинок слабкої людини.

Це був мужній вчинок героя, що програв.

Це було характері українського самурая.

«Перекажіть моє вітання тим, хто мене пам'ятає. Ваш Микола».

Мені здається, що це вітання тихо бринить у повітрі. Для тих, хто пам'ятає його.

І вдячно схиляє голову перед українським Героєм, який, попри надзусилля, не зміг врятувати Батьківщину.

Чи зможемо зробити це ми?!

*Роман КОВАЛЬ, президент
Історичного клубу «Холодний Яр»*

Думки сучасників про Міхновського та його «Самостійну Україну»

Це було, здається, вчора, це діялось на наших очах... Ми дуже добре це все пам'ятаємо. Здається, ще бачиш перед собою його кремезну, певну себе постать, чуєш на собі погляд його чистих, правдивих очей, чуєш його натхнене, вогненне слово... Міхновський вмів заглянути в душу глибоко-глибоко... Там, серед московського дикого намулу, умів він вишукати золоту, чисту струну української душі і промовити, заграти так, що тисячі таких золотих струн починало радісно бреніти, тисячі сердець починало битись в унісон з його великим серцем, а червона українська кров починала горіти бажанням покропити широкі лани рідної землі, змить ганьбу московської неволі і у власній хаті знайти ту «правду і волю», яких Україна не мала і не могла мати в чужій.

Сіра, безлична салдацька маса... большевизм, деморалізація, розклад... Здається, пропащі люде і пропаща справа. А заговорив Міхновський — і чудо! В сірій масі заблиско золото пшениці, в темнім лісі розцвілись волошки. І за хвилину — золото й волошки уже були для цієї маси гаслом, а над цим горував той великий Каменярь, що розбудив їх до життя. Військовий клуб ім. гетьмана Павла Полуботка... Перший всеукраїнський військовий з'їзд, потім Перший український ім. гетьмана Богдана Хмельницького полк, за ним полк [ім. гетьмана Павла] Полуботка, далі Запоріжський корпус... Скрізь Міхновський першим, скрізь видно його руку, скрізь його організаційний хист, його чиста віра, енергія і рішучість... Бачимо його самопосвяту, його відданість. Боже мій! Це ж для України — Самостійної України! Це для його укоханої Батьківщини, за яку «мало й душу положить», це для її оборони шикуються молоді орли в лави, це українські — Самостійної України — прапори лопотять!..

*Ананій ВОЛИНЕЦЬ, командир 61-го пішого
Гайсинського полку ім. Симона Петлюри Армії
Української Народної Республіки (1919), повстанський
отаман, поет, редактор, страчений більшовиками*

Цивільну відвагу мав Міхновський. Під час якогось процесу, де він виступав як оборонець з блискучою промовою, до нього підійшов Володимир Короленко, один з наймодніших москов-

ських письменників того часу, адорований тодішнім суспільством, по походженню українець, із висловами захоплення і простягнув свою руку, щоб познайомитися. Міхновський не розтанув від проміння сонця слави пануючої нації і — сховавши свою руку за спину — коротко і ясно заявив: «Я зрадникам свого народу руки не подаю».

Олена ТЕЛІГА, поетеса, діячка ОУН

Під кінець свята Микола Міхновський з великим піднесенням виголосив свою промову на тему «Самостійна Україна». Блискавкою ударила по нас та промова. Усі були наче перелякані несподіванкою, й на дві-три секунди в кімнаті настала мертва тиша, але скоро розляглися гучні оплески. Усі були в якомусь екстазі.

Юрій КОЛЛАРД, інженер, співзасновник Революційної української партії, міністр шляхів уряду УНР (1919–1920)

Брошура Міхновського [«Самостійна Україна»] зробила вражіння вибухлої бомби. Усе в ній було інакше. Насамперед її тон — певний себе, ясний, виразний, відважний, я сказав би, панський, шляхетний, в якому не було й тіні запобігливо-покірного («тактовного») тону супроти (кажучи нинішнім жаргоном) «старшого брата», тон мужній, подекуди трагічний, тон політичного заклику до великих діл.

Дмитро ДОНЦОВ, філософ, 1-й голова Союзу визволення України (1914), керівник Української телеграфічної агенції Української Держави (1918)

Дмитро ДОНЦОВ, філософ, 1-й голова Союзу визволення України (1914), керівник Української телеграфічної агенції Української Держави (1918)

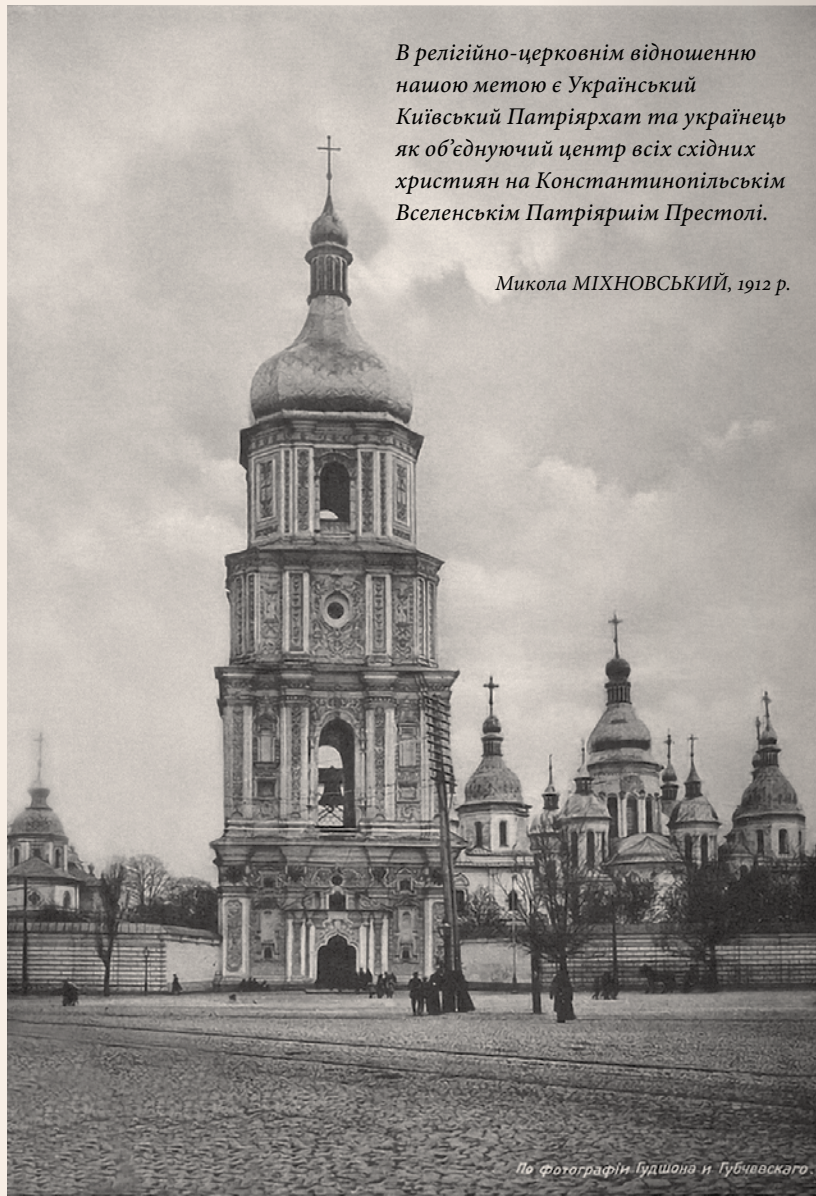
«Самостійна Україна» палила мозок, від неї в мені кипіла кров! Читаючи ті книжечки, я почував, як в мені народжався і ріс новий чоловік. Я цілою істотою моєю переживав і переболівав ті думки і висновки, я дякував і молився перед авторами, що вміли так ясно і просто виложити ідеї, які мусять колись запанувати серед цілого нашого народу, а в першу чергу серед його інтелігенції, а дотепер неясно шумували в мені самому.

Віктор АНДРІЄВСЬКИЙ, публіцист, педагог

Віктор АНДРІЄВСЬКИЙ, публіцист, педагог

*В релігійно-церковнім відношенні
нашою метою є Український
Київський Патріархат та українець
як об'єднуючий центр всіх східних
християн на Константинопільськiм
Вселенськiм Патріаршiм Престолі.*

Микола МІХНОВСЬКИЙ, 1912 р.

По фотографіи Гудшопа и Губчевскаго.

Софiевскiй кафедральний соборъ.

Cathédrale de S-te Sophie.

Кінцеву частину своєї промови він (Міхновський. — *Ред.*) присвятив практичним питанням сучасної хвилі, а серед них на перший плян висунув домагання автокефалії української церкви з патріархом на чолі. Як сьогодні пригадую його громові слова, звернені до багатотисячної юрби, зібраної перед пам'ятником Богдану Хмельницькому: «Патріярха українського нам треба!». При цьому він показав рукою на золоті бані пра-старої будови Святої Софії.

*Микола КОВАЛЕВСЬКИЙ, міністр земельних справ
Української Народної Республіки*

Заговорив і зачарував! Зачарував і тримав у страшній і солодкій напрузі. Кожен, хто слухає, одного лиш бажає — щоб говорив далі, як одного боїться — щоб не перестав говорити. Міхновський говорив, і кожному здавалося, що він висловлює саме його думку й саме його словами! Ось він говорить про нестерпні кривди-безправства, яких зазнала Україна на своєму історичному шляху, і кожен відчуває ці кривди як заподіяні йому самому, й упідлений вимушеною покорою

невільник раптом починає ненавидіти власне не-вільництво й запалюється святим гнівом-обу-ренням на гнобителів. Ось Міхновський зачепив за іншу струну в людському серці — говорить про шляхетну свідомість власної національної гідності, й коже[н] «родства непомнящий мало-рос» несамохіть розпростовує зігнуту спину, гордо підносить похилене чоло — він починає себе шанувати як співчлена великої нації, віднаходить одвагу дивитися на сонце...

*Вартоломій ЄВТИМОВИЧ, підполковник Армії
Української Народної Республіки, журналіст*

Він [Міхновський] був сином священника на Прилуччині. Виріс, як і ми, на селі, але відчував і любив село і селян якимось інакше, ніж ми, — так, як ми зі свого становища дідичів не могли села відчувати, бо не могли так наблизитись до його внутрішнього, інтимного життя. Він був тим, що допоміг мені, моїм близьким і товаришам пізнати «красу і силу» селянської України, відчутти нашу національну гордість і усвідомити бажання України національно могутньої, незалежної.

*Володимир ШЕМЕТ, член Братства тарасівців,
співзасновник УНП, член Центральної Ради*

Внизу на салі, де мовниця (кафедра. — *Ред.*), стоїть широкогруда постать у вояцькім однострої. Високе чоло, довгі чорні вуса.

— Хто це? — питаю в Отамановського.

— Та ж Міхновський!

Говорить. Голос доволі різкий і не має тої при-вабливої гнучкості, що Петлюрин. Слова падають, як відламки рубаного дуба.

— Муром китайським відмежовуватися від Московщини. Раз на все рвати з москалями, а не «підтримувати контакт» із ними. Україна повинна бути самостійна, а не автономна. Військо, армія, а не федерація!..

Крик заливає салю. Ворохобня. Фронтовики підводяться з місць в якимсь захопленні. Руки вимахують у повітрі:

— Слава!

Кричу також, піврана несамовитим захватом.

*Галина ЖУРБА, письменниця,
учасниця Визвольної боротьби*

Підготував Максим КОЛЯДЕНКО

Відкритий лист РУП до міністра внутрішніх справ Російської імперії Дмитра Сіпягіна

1900 рік

Пане Міністер! Ви заборонили зробити нашою мовою напис на пам'ятнику нашому першому національному поетові Котляревському! Того обурення, що обхопило нас, коли ми дізнались про Вашу відповідь на прохане лояльних Полтавців, Ви не зможете зрозуміти. Але те, чого Ви так бажали, те сталося: ми учули усю гіркість тієї наруги, тієї зневаги, що Ви завдали нашій нації. Батьки наші та діди мовчки знесли і заборону освіти на нашій мові, і навіть заборону самої мови української.

Вони все переказували нам свій заповіт: «Терпіти, надіятись і мовчати».

Через те Ви, Пане Міністер, і Вам подібні добродії стали уважати нашу мовчазну націю за паріїв

Європи, бо Ви звикли поважати лише одно насилля, хоч і дурите цілий світ на Гаазькій конференції, ніби шануєте право.

Та ми визнаємо, що Ви праві, що українська нація в Росії є справді нацією рабів-паріїв. Призначення її годувати Вас, Пане Міністер, і ще цілі сотні тисяч урядовців-чужинців, від міністра аж до сільського урядника; давати людей і гроші на військо, яке підтримує Ваше панування, Пане Міністер, і деморалізує нашу націю, постачати кошти на всякі школи, де чужинці вчителі роблять з наших дітей заклятих ворогів нашій нації; будувати церкви, де продажні попи благають Бога зміцнити над нами панування чужинців.

Але й Ви, Пане Міністер, мусите признати, що все оте виповняє наша нація покірно, без протесту. Отже, навіщо зайві жорстокости до нас? Але Ви гадаєте інакше!

Вас дратує, що Ваші раби сміють щось ховати в душі; Вас гніває, що парії мають якусь «святую святих» у серці, куди Вас не пускають; Вас лютить, що нація, яку Ви зробили старцем, зложила криваво зароблений гріш на пам'ятник своєму поетові, — і Ви ганебною рукою безстыдного чужинця поклали свою заборону на душу нації.

Ви гадаєте, Пане Міністер, що Ви укупі з усіма Вашими посіпаками здолаєте вбити наш нарід?

Нехай відповідь Вам наша історія. Нехай вона розповість Вам, яка міцна та сильна була польська держава «від моря до моря», який знівечений був увесь наш нарід під пануванням чужинців-Поляків, які терпів він гнобительства від польських панів...

І нехай історія розповість Вам, як одним сильним і міцним рухом зруйнувала наша нація усю польську державу і повернула внівець гнобителів. А колишні Поляки, Пане Міністер, вміли гнітити нас не згірше від сучасних Росіян, і колишня Варшава була культурніша, ніж сучасний Петербург.

А знаєте, через що наші прабатьки розвалили Польщу? Через те, що вона наполягла на душу нації, на її моральне «Я». А всі злочинства прощаються, крім злочинств проти Святого Духа.

Уряд російський супроти нашої нації став на ту саму стежку, що й колишній польський уряд, і тим самим вимагає, щоб ми пішли шляхом наших прабатьків часів Богдана Хмельницького. І ми підемо!

Закон царя-Освободителя з 17 травня 1876 року є злочинством проти Духа Святого, бо то є суворий і безпощадний засуд цілої нації нашої на моральну смерть (йдеться про Емський указ, спрямований на заборону української мови у культурній

сфері й обмеження її лише побутовим вжитком, ним було заборонено публічні виступи українською мовою. — *Ред.*) Але Ваша безглузда заборона українського напису на пам'ятнику українському поетові є огидливе знущання над засудженою вже на смерть нацією. Тая заборона є краплею, що переповнила чашу страждань і терпіння нашого народу. Вона свідчить, що не буде ніколи кінця Вашому гнобительству. Вона каже нам: годі мовчати вам, рабам! Ми не можемо далі дозволити безстыдному чужинцеві знущатись над найсвятішими нашими чуттями.

Українська нація мусить скинути панування чужинців, бо вони огиджують саму душу нації. Мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія! Мусить добути своє визволення з рабства національного та політичного, хоч би пролилися ріки крові! А та кров, що поллеться, впаде як народне прокляття на Вашу голову, Пане Міністер, і на голови всіх гнобителів нашої нації.

Дж.: Молода Україна (Львів). – 1900. – Вересень – жовтень. – Рік I. – Ч. 9 – 10. – С. 388–389.

Діячі української культури по відкритті
пам'ятника Івану Котляревському.

Полтава, 1 вересня 1903 року
Фотографія Йосипа Хмелевського (1849–1924)

1. Микола Міхновський;
2. Михайло Старицький;
3. Євген Чикаленко;
4. Сергій Шемет;
5. Левко Мацієвич;
6. Андрій Шелухін;
7. Ілля Шраг;

8. Северин Паньківський;
9. Олена Пчілка;
10. Леся Українка;
11. Михайло Коцюбинський;
12. Василь Стефаник;
13. Гнат Хоткевич;
14. Василь Сімович;

15. Сергій Сфремов;
16. Микола Левицький;
17. Степан Ерастов;
18. Микола Аркас;
19. Іван Липа;
20. Іван Луценко.

Микола МІХНОВСЬКИЙ
(співавтор)

Справа української інтелігенції в програмі Української народної партії

фрагмент, 1904 рік

(...) Самий факт існування московських університетів і шкіл з московською викладовою мовою на території України — є глумом над свободою, є нехтуванням наших загально-людських прав, є ганьбою і зневаженням нашої нації, а надто — освічених її членів — української інтелігенції. Не за «академічні свободи» нам треба боротися, а за саму академію, за право мати її своєю національною власністю. (...)

Годі вже приносити жертви московському молохові! І так уже досить напився він української крові і пожер найліпших, найморальніших синів України. Яка вигода з того, що от вже понад 50 літ цвіт української інтелігенції потопав в широкому морі московської революційної

демократії? Яка користь українській нації від таких її членів, як Попко, Давиденко, Перовська, Флорекло, Малинка, Кравчинський, Кибальчич, Стефанович, Лизогуб і інших людей, безперечно талановитих, але таких, що віддали свій талант богові чужої, ворожої нам нації?! (...)

Націоналізм — це велетенська і непоборна сила, яка яскраво почала проявлятися в ХІХ віку. Під її могутнім натиском ламаються непереможні, здається, кайдани, розпадаються великі імперії і з'являються до історичного життя нові народи, що до того часу покійно несли свої рабські обов'язки супроти чужинців-переможців. Націоналізм єднає, координує сили, жене до боротьби, запалює фанатизмом поневолені нації в їх боротьбі за свободу. (...)

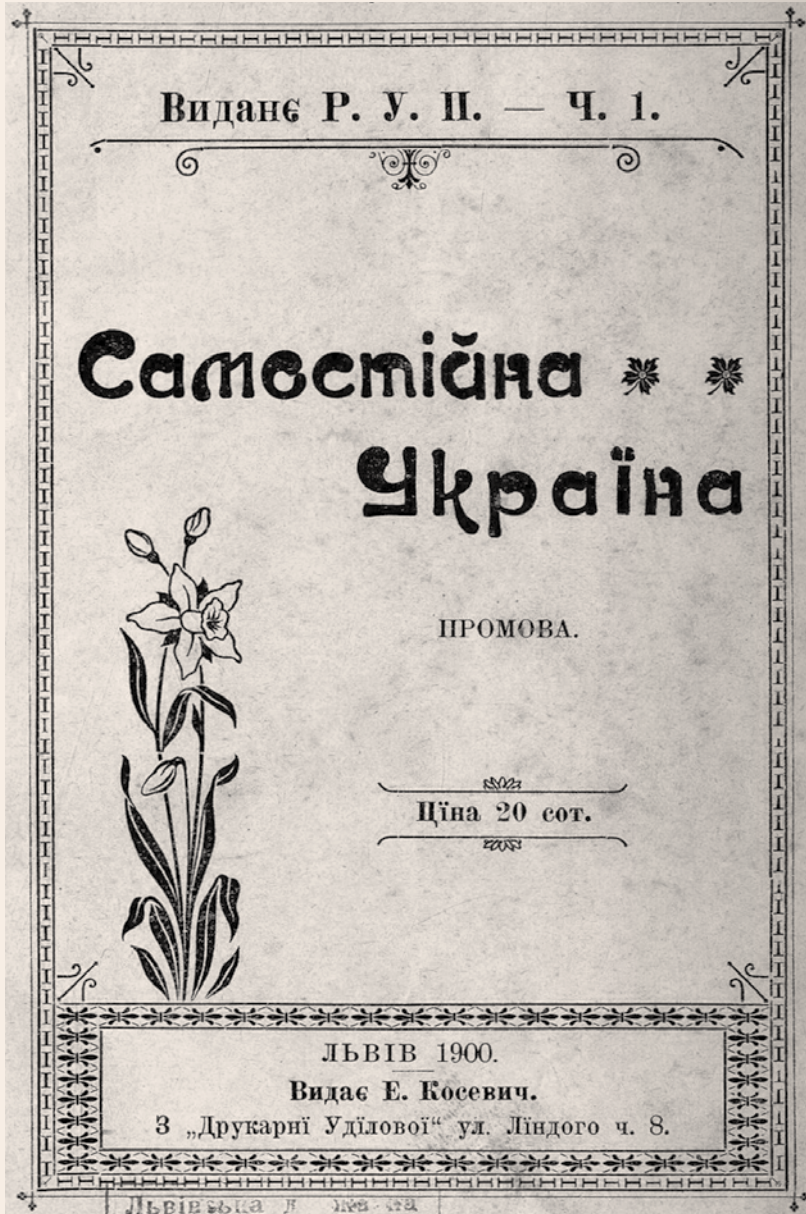
Головна причина нещастя нашої нації — брак націоналізму серед ширшого загалу її.

Самостійна Україна

1900 рік

Кінець XIX віку визначився з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людськості. Ці з'явища свідчать за те, що п'ятий акт великої історичної трагедії, званої «боротьбою націй», вже начався і закінчення наближається. Ті з'явища — це озброєні повстання зневолених націй проти націй-гнобителів. На наших очах відбулися криваві повстання Вірмен, Кретьян-Греків (мешканців о. Крит. — *Ред.*), Кубанців і, нарешті, Боєрів (боєри, бури — нащадки голландських колоністів, що з XVII ст. оселилися в Південній Африці. — *Ред.*). Коли ще поглянути на ту більше чи менше гостру боротьбу в її перших фазах, яку провадять зрабовані народи Австрії, Росії та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антагонізм, який існує поміж німцями і французами, англічанами і росіянами, коли зважити, яку страшну масу регулярного війська утримують ворожі поміж собою

нації, то стане зовсім очевидним, що все світове національне питання вже зовсім достигло, хоч і далеко стоїть до необхідного, дійсного та справедливого розв'язання. Проте шлях до розв'язання єдино можливий, певний і хосенний (корисний. — *Ред.*) показали нації, що вже повстали проти чужого панування, в якій би формі політичного верховенства воно не виявлялося, і цей шлях є противний Гаазькій конференції.

Ми визнаємо, що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації.

Отже, коли справедливо, що кожна нація з огляду на міжнародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матеріального гаразду; коли справедливо, що пишний розцвіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою, — тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом у сфері міжнаціональних відносин.

Отже, виникає питання: чи визволення національне можливе для нас?

П'ятий акт драми ще не наступив для нашої нації. Вона переживає ще й досі довгий і важкий антракт у своїй історії: за коном щось діється, йде якась пильна праця, від часу до часу грюкотить грім, але завіса ще не піднялася. Антракт, власне, починається з 1654 року, коли Українська республіка злучилася з московською монархією політичною унією. З того часу українська нація політично і культурно помалу завмирає, старі форми життя зникають, республіканська свобода нівечиться, надія знесилюється, гине, але потім знов відроджується, з-під попелу старовини виникає ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, прибрати конкретні форми.

З часу Переяславської конституції минуло сьогодні 247 років, незабаром Росія справлятиме 250-літній ювілей цієї події.

Коли доводиться нам іти на свої збори під допитливими поглядами цілої фалянги правительственних шпіонів, коли українцеві не вільно признаватись до своєї національності і коли любити Вітчизну рівнозначно, що бути державним зрадником, тоді зовсім до речі виникає повне обурення питання: яким правом російське царське правительство поводитьсь з нами на нашій власній території наче зі своїми рабами?

Яким правом відносно нас, тубільців своєї країни, видано закон з 17 травня 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно росіян (москалів) або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші витрачає на користь російської нації, плекаючи і підтримуючи її науку, літературу, промисловість і так далі? І, нарешті, найголовніше: чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?

Чи становище царського правительства відносно нас є становище права чи насилля? Відомо, гаразд, що ми власновільно прийшли до політичної унії з московською державою і заступником її — царським правительством. Ця власновільність, на думку наших неприхильників, забороняє нам нарікати на несправедливість того, що нам діється, бо ми ніби самі того хотіли, самі обрали собі те правительство. Це твердження примушує нас розглянути природу і характер угоди з 1654 року.

Держава наших предків злучилася з московською державою «як рівний з рівним» і як «вільний з вільним», каже тогочасна формула, цебто дві окремі держави, цілком незалежні одна від другої щодо свого внутрішнього устрою, схотіли з'єднатися для досягнення певних міжнародних цілей.

Виникає питання, чи по злуці цих двох держав обидві вони зникли, а на місце їх почала існувати третя держава, наступниця тих двох? Чи, навпаки, не дивлячись на злуку, обидві держави існують поруч себе? І коли так, то який вплив мала злука на обидві держави з погляду міжнародного права?

Сучасна наука міжнародного права вчить, що держава може бути як простою, так і складною. Вона каже, що дві або кілька держав можуть стати між собою до злуки і сформувати «спілку держав» («Staatenbund»). Спілка держав — це така форма злучення, при якій шанування і підлягання спільним інституціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійності злучених держав, але навпаки, оберігання тієї самостійності стає метою злучених держав. Держави — члени спілки — зберігають право міжнародних зносин поруч із заступництвом цілої спілки. Усі вони мають право поокремо

зав'язувати конвенції та посилати послів, аби тільки їх міжнародні зносини не мали на меті шкодити інтересам цілої спілки або окремих членів. Така спілка цілком можлива не тільки поміж державами, що мають однаковий політичний устрій, але й з різними формами державного устрою, і не перестає існувати навіть тоді, коли в одній із держав змінюється форма правління або вимирає пануюча династія. Цим особливо «спілка держав» відрізняється від так званої «реальної унії держав», яка може існувати тільки поміж монархічними державами, раз-у-раз може перекрити (припинити. — *Ред.*) своє існування, або вимерла династія. Спілка держав виникає із взаємної згоди держав, що стають до спілки. Зразком «спілки держав» можуть бути Північно-Американські Злучені Держави, Швайцарська спілка і найбільша — Германська Спілка.

Як же злучилася держава московська з державою українською? Шляхом погодження, а погодження це вилилося у формі т. зв. переяславських статей.

Переяславський контракт так формулював взаємні і обопільні відносини держав (наводимо головніші пункти, надаючи їм характер сучасних висловів):

1. Власть законодавча і адміністративна належить гетьманському правительству без участі і втручання царського правительства.
2. Українська держава має своє окреме самостійне військо.
4. Суб'єкт неукраїнської національності не може бути на уряді в державі українській. Виїмок становлять контрольні урядники, що доглядають певність збирання данини на користь московського царя...
6. Українська держава має право обирати собі голову держави по власній уподобі, лише сповіщаючи царське правительство про своє обрання...
13. Незломність стародавніх прав як світських, так і духовних осіб і невтручання царського правительства у внутрішнє життя Української республіки.
14. Право гетьманського правительства вільних міжнародних зносин з чужими державами.

Аналізуючи ці постанови Переяславської конституції, приходимо до висновку, що в ній є всі ті прикмети, які характеризують «спілку держав». Таким чином, головніший закид, який роблять нам наші суперники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлінь, закид,

ніби ми ніколи не склали держави і через те не маємо під собою історичної підстави, — є тільки впливом неучтва й незнання ані історії, ані права. Через увесь час свого історичного існування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитись у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удільні часи, де окремі галузі нашої нації склали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князівство, де геній нашого народу був культурним фактором, і найголовніше — галицько-руське королівство — спробунок злучити докупи всі галузі, усі гілки нашого народу в одній суцільній державі, спроба, повторена далеко пізніше Богданом Хмельницьким і ще раз — Іваном Мазепою.

Таким чином, українська держава в тій формі, у якій вона сформована й уконституїрована Хмельницьким, є справді державою з погляду міжнаціонального права. Суперечники наші ще закидають нам і те, що Українська республіка, зформована Переяславською умовою, не була самостійною державою, бо платила «данину» царському правительству. Коли й так, то все ж, навіть з їх погляду, Українська республіка була напівнезалежною державою на зразок Болгарії, колись Сербії та інших балканських держав. Але півнезалежні держави відзначаються тим,

що не мають права міжнародних зносин з надвірного боку; тим часом Переяславська конституція надавала це право Українській державі. Як же, проте, розуміти ту «данину», що платила Українська республіка московській монархії? Годі розв'язати це питання з погляду сучасної науки міжнародного права, бо вона не знає і не уявляє собі такої держави, яка б, маючи атрибути самостійної, платила «данину»; як, з другого боку, не може припустити, щоб півнезалежна держава користувалась правом засилати послів.

Це дасться пояснити тільки тоді, коли згідно з текстом конституції ми приймемо, що «данина» давалася не державі московській, а цареві московському, яко протекторові особливого роду, бо держава українська від спілки з московською виразно бажала тільки «протекції», а не підданства. З цього погляду та «данина» має значення вкладу до спільної скарбниці, призначеної для міжнародних зносин спільної ваги. Такий характер стверджується ще й тим, що Українська держава не була завойована московською монархією або придбана дипломатичним шляхом, як Польща, а злучаючись із московською монархією, не поступилася ані одним зі своїх державних або республіканських прав і устрій московської монархії для Української держави був

зовсім байдужий. Переяславська конституція була стверджена обома контрагентами: народом українським і царем московським на вічні часи.

Московські царі чи імператори не виповнювали своїх обов'язків по конституції 1654 року і поводяться нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не існувала. Вони чинять із нами так, наче наша нація зреклася своїх державних прав, віддалася на ласку російським імператорам і згодилася поділити однакову долю з росіянами, що самі обрали собі царів. Але наш нарід ні сам, ні через своє правительство ніколи не давав такої згоди і ніколи не зрікався прав, що належаться йому по Переяславській конституції. Через те Переяславська умова є обов'язкова для обох контрагентів: монархії московської і республіки української — на підставі засади, що ніяка умова не може бути знищена або змінена однобічною волею одного контрагента без виразно висловленої згоди другого. Через те «єдина неділимая Россія» для нас не існує. Для нас обов'язкова тільки держава московська, і всеросійський імператор має для нас менше ваги, ніж московський цар. Так каже право.

Та в дійсності ніякої ваги не має Переяславська конституція, всеросійські імператори є наші

необмежені пани, а Переяславська конституція [є] тільки «історичним актом», та й годі.

Як же з погляду права відноситись до такого знуцання над правом?

Коли один із контрагентів, каже право, переступив контракт, то другому контрагентові лишається на вибір: або вимагати від свого контрагента виконання контракту в тому розмірі й напрямку, в якому він був прийнятий обома ними, або, узнавши (визнавши. — *Ред.*) контракт зломаним у всіх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом. І тоді вже є панування сили, але не вплив права.

Наші суперечники можуть відповісти нам, що хоч справді контракт був повернений унівець (зведений нанівець. — *Ред.*) насиллям, облудою й підступом одного з контрагентів, але другий контрагент вже згубив не тільки право розпоряджатися своєю долею, але навіть право протестування, бо своїм довговіковим мовчаням він освятив неправні вчинки і те, що було придбане кривдою, на підставі задавнення зробилось правним. Через те вже пізно відшукувати колишні права.

Але в тім розміркованні немає ані крихітки правди. Перше: не може бути придбане на підставі задавнення те, що захоплене грабіжницьким або

злодіяцьким шляхом. Вдруге (по-друге. — *Ред.*): розуміння про задавнення не може відноситися до зневолення свободи. Задавнення може мати вагу тільки в правних відносинах, але не в безправних, а [саме] такі відносини московської монархії до Української республіки.

У міжнаціональних відносинах задавнення може мати місце тільки відносно тих націй, що вже вимирають, що вже не мають життєвої сили, бо доки нація живе, доки відчуває себе живою і сильною, доти нема місця для задавнення. Але, мимо того, розмова про задавнення не може грати ніякої ролі, бо наш народ своїми повсякчасними протестами проти панування Москви (Дорошенко, Мазепа, Кирило-Методіївське братство, Шевченко, селянські повстання [18]80-х років і т. д.) перервав течію задавнення, давши напрям розв'язати суперечку про обов'язковість Переяславської конституції тим способом, який може уважатися єдино дійсним і серйозним, цебто силою. Та навіть коли б ми не бачили у нашій історії безупинних протестів, то й тоді наше власне існування є протест проти насилля не тільки над нами, але й над нашими предками, воно перериває течію задавнення, воно накладає на нас обов'язок розбити пута рабства, щоб ми — спадкоємці

Богдана Хмельницького — по праву могли користуватись нашою спадщиною! Але коли ми маємо досить правних підстав для повернення Переяславської конституції і визволення зрабованої волі, то чи так стоїть питання про фізичні і матеріальні засоби для досягнення нашої мети?

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного винародовлення нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано: «Смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації!».

Це не є самі слова: зміст їм відповідає.

Коли в Українській державі відібрано право бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбулися усіх елементарних політичних прав людини. Колишній український республіканець має менше прав, ніж нинішній найостатніший московський наймит. Правителство чужинців розпоряджається на території колишньої Української республіки наче в завойованій свіжо країні, висмоктує останні сили, висмикує ліпших борців, здирає останній гріш із бідного народу. Урядовці з чужинців обсіли Україну і зневажають той люд, на кошт якого годуються. Непокірливі тубольці погорджуються

(зневажаються. — *Ред.*) невимовно, а небезпечно з них засилаються на Сибір. Законами російської імперії зневажається право совісти, погорджується право свободи особистої, гнобиться навіть недоторканість тіла. Колишній протектор Української республіки перемінився нині на правного тирана, якому належить необмежене право над життям і смертю кожного з українців. Царський закон з 17 травня 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції, і вона вигнана зі школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косинського, Хмельницького й Мазепи вже [по]збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовій працювати на свого пана. Таким чином, українська нація платить «данину» не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробився чужинцем і не вміє української мови. Просвіта занедбана, культура знівечена, і темрява панує скрізь по Україні, і через 247 років по Переяславській конституції «вільний і рівний» українець відіграє ще гіршу роль, ніж колишній ілот (ілоти — у стародавній Спарті невольні селяни, нащадки завойованих мешканців Лаконії та Мессенії. — *Ред.*),

бо в ілота не вимагали принаймні інтелектуальної «данини», бо від ілота не вимагали любови й прихильности до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт, українець же тільки відчуває його. Така-то є логіка подій, і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшлися до купи, ми згурмувалися в одну сім'ю, перейняті великим болем та жалем до тих страждань, що вщерть наповнили народню душу, і хай, навпаки, логіці подій ми виписали на сво[є]му прапорі: «Одна, єдина, неподільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі».

Чи не захоплюємося ми?

Чи не є цей ідеал наш однією з тих пишних, святих ілюзій, якими живе людськість, на які сподівається та які розпливаються зараз, скоро схочеш їх здійснити (зникають, як тільки ти хочеш їх здійснити. — *Ред.*)?

Може, наша пристрасна любов до України підказала нам думку безглузду, безпідставну? І чи можемо ми надіятися на симпатії широкого суспільства українського? І, головне, чи здійснення цього бажання буде хосенне (корисне. — *Ред.*) для нашої нації?

Здебільшого як головний аргумент проти нашого права на національне існування, проти нашого права на самостійність державну

виставляють те, що ми не маємо історичної традиції, не маємо минулого.

На цьому аргументі не спиняємося через те, що помилковість його вже доведена нами попереду, теж і через те, що відсутність державно-історичної минувшини не може мати ніякого значення для другої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористуватись своїм «правом сильного».

Для нас далеко важніший другий аргумент — це закид, що нація наша безсильна, некультурна й інертна. Хіба може, кажуть нам, темна, незорганізована, розбита маса, неодушевлена ніякою ідеєю, творить історію при сучасних обставинах життя? Хіба та маса відчуває національний або політичний гніт? Горстка божевільних може тільки смішити, але не викликати симпатій навіть поміж інтелігенцією, бо ціла українська інтелігенція охоче, без протесту йде шляхом винародовлення, а за нею й культурніші одиниці з народу. Та й, врешті, хіба українська національність не є тільки різноманітністю російської?

Коли б навіть було доведено, що ми тільки різноманітність російської нації, то й тоді нелюдські відносини росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, обороняючись від насилля. Кров,

коли вона пролита братньою рукою, ще дужче благає о помсту, бо то брата кров! Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем, — ображене чуття нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні зв'язки з російською нацією! Через те ми можемо обсуджувати тільки засоби і способи боротьби!

І так, ми некультурні. Це, безперечно, правда: наша нація некультурна. Власне, культурність її історична, бо вона за[в]мерла на тім ступіню, на яким вона була ще в XVII столітті. Це правда, що нація наша в загальній культурності з часу конституції з 1654 року поступила дуже мало наперед, а з багатьох поглядів вона мусіла вернутись до нижчих форм життя — як політичного, так і соціального. Усі ті релігійно-культурні рухи, що були наслідком високої освічености й хвилювали наше суспільство у XVII віці, обіцяли статись джерелом не тільки свободи совісти, але й свободи політичної. Усі ці рухи були задавлені силоміць, були знівечені навіть елементарні політичні права, як право особистої свободи (панщина), і нація кинена в безодню темряви. Тоді була вбита стародавня культурність української нації, культурність так[а] інтенсивна, що кількома своїми проміннями вона змогла покликати до життя й могутности націю нинішніх наших господарів.

Еге! Нині наші маси некультурні, але в самім факті нашої некультурности знаходимо ми найліпший, наймогутніший, найінтенсивніший аргумент і підставу до того, щоб політичне визволення нашої нації поставити своїм ідеалом! Бо хіба можливий для нашої нації поступ і освіта доти, доки нація не матиме права розпоряджатись собою і доки темрява є спосіб держати нашу націю в неволі!? Доки ми не здобудемо собі політичних й державних прав, доти ми не матимемо змоги уладнати стан речей у себе [в]дома до нашої вподоби, бо інтерес наших господарів є цілком супротивний нашим інтересам, бо розплющення очей у рабів є небезпечно для панів. Цю останню задачу мусить узяти на себе національна інтелігенція. Це її право та її обов'язок.

А в історії української нації інтелігенція її раз-у-раз грала ганебну й сороміцьку роль. Зраджувала, ворохобила, інтригувала, але ніколи не служила сво[є]му народові, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільности тих інтересів. На очах історії сильна, освічена і культурна інтелігенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність, і усі оті Четвертинські, Чорторийські, Вишневецькі та Тимкевичі — плоть від плоті нашої і кість від костей наших! Тоді

сильним і могутнім замахом український народ породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX віків. І всі оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Прощинські, і всі оті Гоголі, Гнідичі, Потапенки, Короленки і «їм же ність числа» — усі вони наша кров. Народ знову лишиться без інтелігенції, інтелігенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його існування.

Чи можемо зрівняти війну, пошесть навіть із оцим масовим відступництвом інтелігенції? І війна, і пошесть — вони косять без розбору і вчених, і темних, бідних і багатих, відступництво забрало цвіти (цвіт. — *Ред.*) нації — найкультурнішу її верству.

Це були такі дві страти, що годі знайти їм рівні в історії якої-небудь нації. Але український народ здобув у собі досить сили, щоб навіть посеред найгірших обставин політичних, економічних та національних витворити собі нову — третю інтелігенцію.

Еволюція українського інтелігента третьої формації ще не починалася, але характеристична його прикмета служення сво[є]му власному народові відбилася в ньому з повною силою. Отже, коли третя інтелігенція має органічні зв'язки з українською нацією, коли вона є заступником

українського народу, єдино свідомою частиною української нації, то стерно національного корабля належить їй. Годі через те казати, ніби маса українського суспільства не має нічого спільного з останньою формацією своєї інтелігенції, — українська інтелігенція є само суспільство в мініатурі, стремління суспільства — це стремління інтелігенції, пориви інтелігенції — це пориви й симпатії цілого суспільства. А коли так, то ми стаємо око в око з питанням: «Коли українська інтелігенція є, коли вона заступник суспільства, коли вона бореться, то чому ми не чуємо про цю боротьбу, не бачимо наслідків її і навіть не відаємо й про те, за що, власне, бореться нова інтелігенція?».

Годі ось тут докладно відповісти на всі оті питання. Одно можна сказати, що первозвісника сучасного політичного українства — [Тараса] Шевченка — не зрозуміло ні його власне покоління, ані поблизькі до нього. Коли Шевченко своїми стражданнями й смертю освятив шлях боротьби за волю політичну, національну та економічну українського народу, то поблизькі до нього покоління з так званого українофільського табору на своїм прапорі написали: «Робім так, щоб ніхто ніде не бачив вашої роботи!». Ці покоління «білих горлиць» своїм псевдопатріотизмом деморалізували ціле українське

суспільство в протязі півстоліття. Налякані стражданнями Шевченка, а почасти й прикростями, яких зазнали його товариші, ці покоління виплекали цілий культ страхополохства, виробили цілу релігію льюальности, ці покоління своїм нечуваним сервілізмом (рабством. — *Ред.*), своєю безідейністю, своєю незвичайною інертністю відіпхнули від себе цілий ряд рухів молоді, що стояла на українсько-національному ґрунті. Ці покоління зробили український рух чимсь ганебним, чимсь смішним, чимсь обскурантним (ворожим до науки, просвіти. — *Ред.*)!

Ці покоління надали українофільству характер недоношеної розумом етнографічної теорії. Ці покоління самі найліпше назвали себе українофілами, цебто людьми, що симпатизують Україні. Вони не хотіли навіть звати себе українцями. Тактика й політика українофілів довела до того, що ціла молода Україна з відразою від них одсахнулася, симпатій же старої України вони не змогли собі приєднати. Таким чином, українофіли лишилися без потомства, і сучасна молода Україна вважає себе безпосереднім спадкоємцем Шевченка, а її традиції йдуть до Мазепи, Хмельницького та короля Данила, минаючи українофілів. Між молодістю Україною і українофілами немає ніяких зв'язків — крім

однієї страшної й фатальної зв'язі — своєю кров'ю заплатити за помилки попередників. Часи вишиваних сорочок, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуться. Третя українська інтелігенція стає до боротьби за свій народ, до боротьби кривавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обов'язок. Вона виписує на сво[є]му прапорі ці слова: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ». Вона віддає себе на служення цьому великому ідеалові, і доки хоч на одним клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружжя, доти всі покоління українців йтимуть на війну. Війна провадитиметься усіма засобами, і боротьба культурна вважається також відповідною, як і боротьба фізичною силою.

Потреба боротьби впливає з факту нашого національного існування.

Нехай наша історія сумна й невідрадна, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні, подурені, ми все ж існуємо і хочемо далі існувати. І не тільки існувати як живі істоти, ми хочемо жити як люди, як громадяни, як члени вільної нації. Нас багато — цілих 30 мільйонів. Нам належить будуччина, бо зовсім неможливо, щоб 1/30

частина усієї людности, ціла велика нація могла зникнути, могла бути задушеною, коли вона спроможна воювати з цілим світом!

Ми існуємо, ми відчуваємо своє існування і своє індивідуальне національне «Я». Наша нація у своєму історичному процесі часто була не солідарною поміж окремими своїми частинами, але нині увесь цвіт української нації по всіх частинах України живе однією думкою, однією мрією, однією нацією: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ». Нині ми всі солідарні, бо зрозуміли, через що були в нас Берестечки і Полтава (тобто історичні поразки. — *Ред.*). Ми відродилися з ґрунту, наскрізь напоєного кров'ю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України, ми виссали з молоком наших матерів стародавню любов нашої нації до Вітчизни та її свободи і ненависть до насилля над нами. Як не можна спинити річку, що, зламавши кригу на весні, бурхливо несеться до моря, так не можна спинити нації, що, прокинувшись до життя, ламає свої кайдани.

Наша нація ступила на новий шлях життя, а ми мусимо стати на її чолі, щоб вести до здійснення великого ідеалу. Але ми мусимо пам'ятати, що ми тільки оповіщуємо його силу,

ми тільки його післанці. Цей великий — увесь народ український.

Але як партія бойова, партія, що виросла на ґрунті історії і є партією практичної діяльності, ми зобов'язані вказати ту найближчу мету, яку ми маємо на оці. Ця мета — повернення нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 року, з розширенням її впливу на цілу територію українського народу в Росії.

Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято в нас теж силою. Наша надія довго нездужала, але нині вже стає до боротьби. Вона добуде собі повну свободу, і перший ступінь до неї — Переяславська конституція. Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що це вже остання боротьба, що потім уже ніколи не настане слухний час до нової боротьби.

Ніч була довга, але ранок наблизився, і ми не допустимо, щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розіб'ємо їх до схід сонця свободи. Ми востаннє виходимо на історичну арену і або поборемо, або вмеремо...

Ми не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй

землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любов'ю до України!

Сини України! Ми, як той Антей, доторкаючись до землі, наберемося усе більшої сили й завзяття. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь по Україні, і кожний, у кого ще не спідлене серце, озветься до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!

Нехай страхополохи та відступники йдуть, як і йшли, до табору наших ворогів, їм не місце поміж нами, і ми проголошуємо їх ворогами Вітчизни. Усіх, хто на цілій Україні не за нас, той проти нас. Україна для українців, і доки хоч один ворог чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя. І пам'ятаймо, що слава і перемога — це доля борців за народню справу. Вперед, і нехай кожний із нас пам'ятає, що коли він бореться за народ, то мусить дбати за весь народ, щоб цілий народ не згинув через його необачність. Вперед! Бо нам ні на кого надіятись і нічого озиратись назад!

**Підтримайте видання
«САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ»
англійською, німецькою, іспанською
та іншими мовами світу**

БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ

Отримувач: БО «МБФ «ГЛОРИ ЮЕЙ»
Код отримувача: 44879142
Рахунок IBAN: UA573052990000026007005016459
Назва банку: АТ КБ «ПРИВАТБАНК»
МФО: 305299
Призначення: «Самостійна Україна»

Glory
UA

Переказ коштів
за QR-кодом.
Для Приват24

**Легко любити Україну до глибини душі,
а ви спробуйте любити її до глибини
своєї кишені.**

Євген Чикаленко

ВИДАННЯ
ІСТОРИЧНОГО КЛУБУ
«ХОЛОДНИЙ ЯР»

Купуйте наші книжки
в інтернет-книгарні
otamania.in.ua

ПІДТРИМУЙТЕ НАС patreon.com/otamania
ЧИТАЙТЕ НАС В FACEBOOK [@KholodnyiYar](https://www.facebook.com/KholodnyiYar) [@NezborymaN](https://www.facebook.com/NezborymaN)
ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ НАС [nezboryma-naciya.org.ua](https://www.nezboryma-naciya.org.ua)
ДИВІТЬСЯ НАС [youtube.com/c/ХолоднийЯр](https://www.youtube.com/c/ХолоднийЯр)
ШУКАЙТЕ НАС В МЕРЕЖІ [#ІсторичнийКлубХолоднийЯр](https://www.instagram.com/ІсторичнийКлубХолоднийЯр)

Суспільно-політичне видання
Серія «Державна традиція»

Міхновський Микола
САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Книжка вийшла за сприяння
Максима Коляденка

Коректорки *Надія Овчарук, Анастасія Ковалишин*
Художнє оформлення *Микола Бабічев*

Видання підготовлене
до друку Історичним клубом
«ХОЛОДНИЙ ЯР»

Тел. +380 (67) 726-30-36

+380 (66) 211-41-85

kovalroman1@gmail.com

Сторінка у Facebook:

[@Roman.Koval.1959 \(Roman Koval\)](#)

Купуйте
наші книжки
на сайті
nashformat.ua

Шукайте
«Наш Формат»
у соцмережах

Формат 84×108/32. Друк офсетний. Підписано до друку 06.01.2023.
Зам. № 9. Наклад 2000 прим.

Видавець: ТОВ «НФ». Свідоцтво ДК № 4722 від 19.05.2014.

Висновок Держ. сан.-епідем. експертизи № 12.2-18-1/24128

від 19.10.2020. Пров. Алли Горської, 5, м. Київ, Україна, 01032.

Тел.: (044) 222-53-49. E-mail: pub@nashformat.ua

Надруковано «Фамільна друкарня Huss»

вул. Шахтарська, 5, м. Київ, 04074

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3165 від 14.04.08 р.

Тел. +38 (044) 587-98-53 www.huss.com.ua E-mail: info@huss.com.ua

huss

